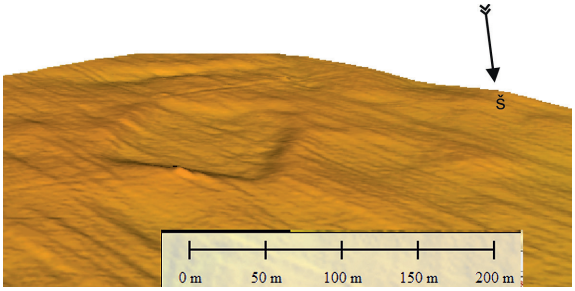
cijos tik patvirtina ankstesnių tyrėjų teiginius, kad Mirabelio aikštelės pakraščiai yra mūryti iš akmenų ir plytų. Žemuma, kuri užima apie 2 ha plotą, yra taisyklingo stačiakampio formos, 120x80 m dydžio, stačiais šlaitais, kurių dugno reljefas yra kalvotas. Viduryje R–V kryptimi yra iškastas 5 m pločio griovys, matyt, atlikęs gynybinę funkciją. Mirabelio aikštelės ir žemumos kompleksą, kuris užima apie 3,5 ha plotą ir yra įvardytas kaip įtvirtinta dvarvietė, greičiausiai galima priskirti XVI–XVII a. patvariosios fortifikacijos (ilgalaikio naudojimo) tipui.

Sklypų kadastro nr. 5707–0012–0162 ir 4400–0298–0861 teritorijoje yra ūkinės paskirties žemė, laukai ariami. Žvalgyta taisyklingo stačiakampio formos 150x100 m dydžio dauba, ties kurios kraštais yra 1–2 m aukščio, 15–25 m pločio aukštuma (4 pav.). Iki galo lieka neaiški šios vietos paskirtis. Manoma, kad tai buvusi molio ruošos ir plytų gamybai skirta vieta, kurios gaminiai naudoti Mirabelio įtvirtintos dvarvietės statybai, arba karinės lauko stovyklos – trumpalaikės fortifikacijos vieta, kurios gynybiniai grioviai greičiausiai yra užpilti. Pagal formą, pritaikymą aplinkoje galima spėti, kad tai XVI–XVII a. keturkampis redutas.

4 pav. Neaiškios paskirties stačiakampė duobė LiDAR plane.

Fig. 4. A rectangular pit, which has no clear purpose, in the LiDAR plan

The Mirabelis Fortifications

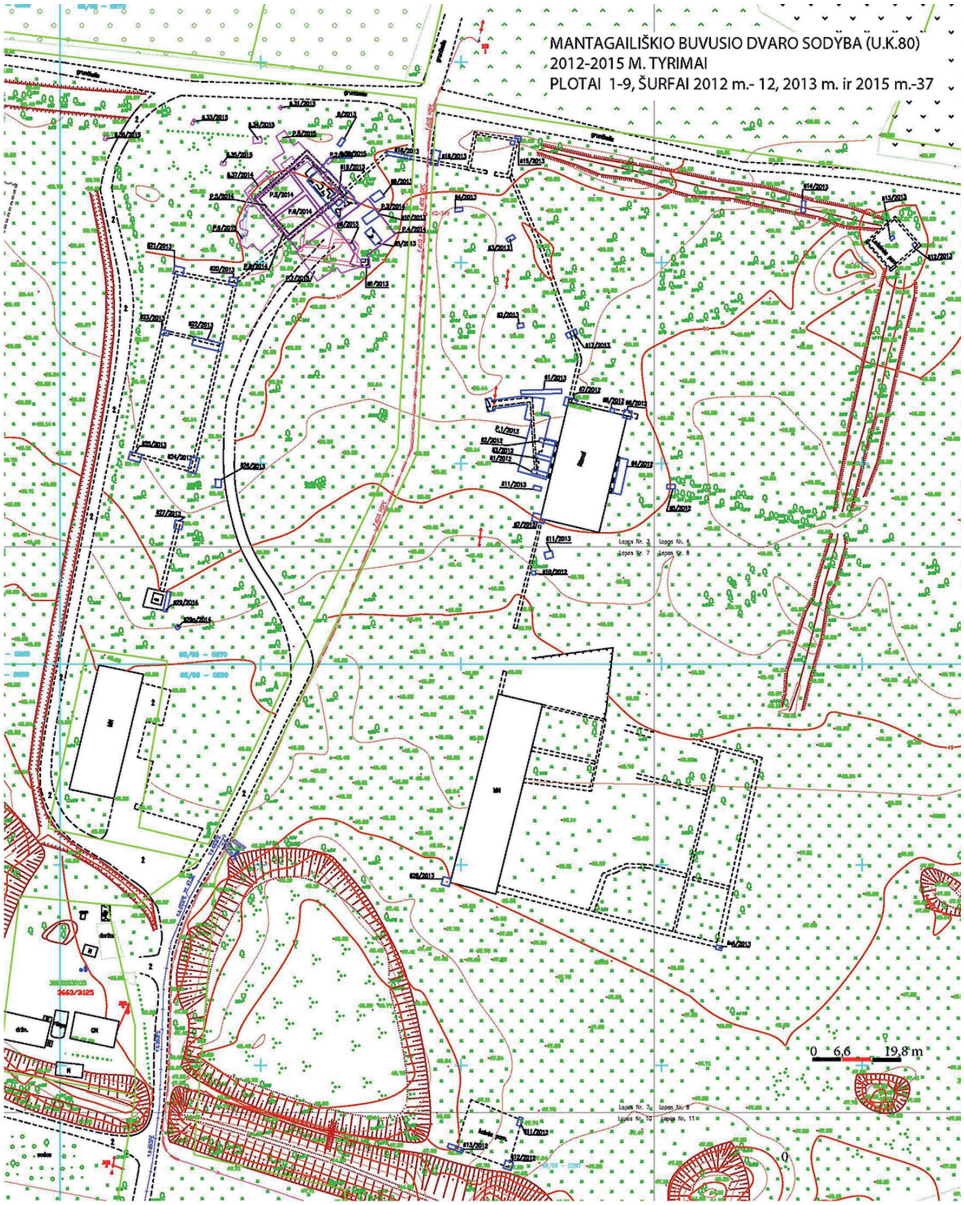
In 2015, a fieldwalking survey (a total of 5 ha) was conducted on the grounds of the Mirabelis Fortified Manor site (Fig. 2) (Kupiškis District, NE Lithuania) and at the site of a rectangular pit with no clear purpose (Fig. 1). A metal detector survey in 6500 m^2 of the fortified manor's court yielded 31 15th–20th-century artefacts (Fig. 3). During the survey, it was confirmed that the slopes of the Mirabelis court had been paved with bricks and perhaps stones and a rectangular object, which has no clear purpose but was apparently a redoubt or a site for preparing clay for the production of bricks, was discovered (Fig. 4). The objects date to the 16th–17th centuries.

Roma Songailaitė

Mantagailiškio dvaras

2015 m. Mantagailiškio buvusios dvaro sodybos teritorijoje (UK 80) (Biržų r.) buvo tęsiami dar 2012 m. pradėti archeologiniai tyrimai (*ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 667; *ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 217–220; *ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 239–242). Tyrimų vieta – dvaro teritorijos ŠV dalis, kurioje 2013–2014 m. lokalizuota senojo XVI a. II pusės – XIX a. pr. Montigailų ir Kuševelskių dvaro gyvenamojo namo vieta. Iki 2013 m. apie šią vietą buvo žinoma, kad iki 1985–1986 m. čia stovėjo medinis namas, statytas Holstenų apie 1890 m.

Iš dokumentų žinoma, kad 1815 m. Mantagailiškio dvaras priklausė Ignacijui Kušelevskiui, o 1828 m. Padaičių dvaro dvarininkas Karolis Holstenas buvo vedęs Konstanciją Kušelevską iš Mantagailiškio dvaro. Apie 1835 m. kaip dvaro įpėdiniai minimi Konstancijos broliai Mykolas ir Mauricijus, kas leistų manyti,

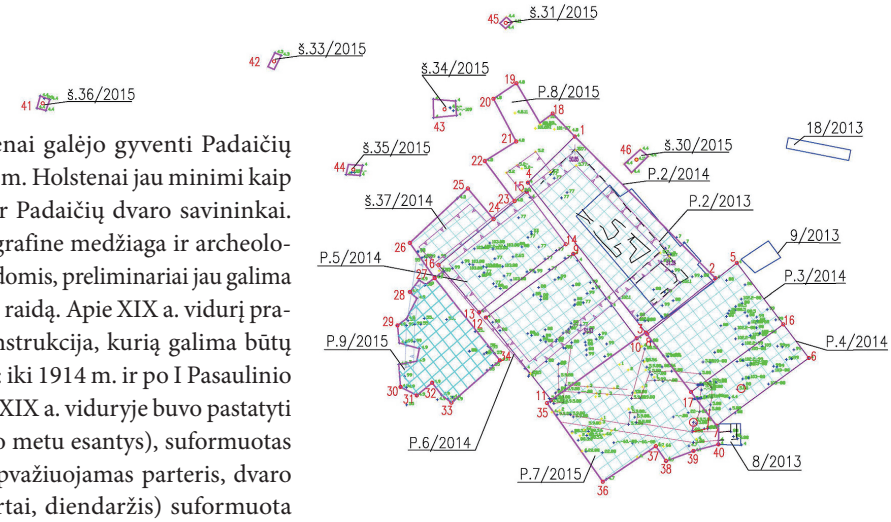

1 pav. Mantagailiškio dvaras. 2012–2015 m. tirtų plotų situacijos planas. R. Songailaitės brėž.

Fig. 1. The Mantagailiškis manor. A plan of the area excavated in 2012–2015

kad vedę Holstenai galėjo gyventi Padaičių dvare. Apie 1840 m. Holstenai jau minimi kaip Mantagailiškio ir Padaičių dvaro savininkai. Remiantis kartografine medžiaga ir archeologinių tyrimų išvadomis, preliminariai jau galima nustatyti ir dvaro raidą. Apie XIX a. vidurį pradėta dvaro rekonstrukcija, kurią galima būtų išskirti į 2 etapus: iki 1914 m. ir po I Pasaulinio karo, iki 1940 m. XIX a. viduryje buvo pastatyti nauji rūmai (šiuo metu esantys), suformuotas elipsės formos apvažiuojamas parteris, dvaro ūkinė dalis (tvartai, diendaržis) suformuota teritorijos PR pusėje, parterio V pusėje pastatytas ilgas ūkinės paskirties pastatas, PV kampe rekonstruotas šulinio pastatas, Š pusėje anksčiau stovėjęs pastatas rekonstruotas į sandėlį, dvaro teritorijos ŠR kampe pastatytas ledainės pastatas. Teritorija buvo aptverta mūrine tvora, kurios pamatai rasti žvalgomųjų tyrimų metu. Dar lieka neaišku, dėl kokių priežasčių senasis Kuželevskių gyvenamasis namas buvo nugriautas, buvę rūsiai užversti, o buvusio pastato ŠR pusė pateko po įrengtu keliuku. Panašu, kad namo nugriovimo priežastis buvo gaisras, nes tarp užverstų griuvenų rasta daug degėsių. Tai galėjo nulemti ir naujų dvaro rūmų statybą apie 70 m į PR pusę bei naujo dvaro sodybos naują išplanavimą.

Apie 1890 m. Josefas Holstenas savo sūnui Henrikui pastatė atskirą medinį gyvenamąjį namą su dviem verandomis, kuriame šis gyveno su savo žmona Michalina. Medinis namas buvo statomas senųjų rūmų vietoje, po jų nugriovimo praėjus apie 40 metų. Tarybiniu laikotarpiu name gyveno kelios šeimos, jis buvo rekonstruojamas, pvz., viduje įrengti pusrūsiai daržovėms laikyti ir pertvarkytos krosnys. Buvusių XVI a. II pusės – XIX a. pradžios senųjų rūmų

2 pav. Mantagailiškio dvaras. 2014–2015 m. tirtų plotų situacijos planas. R. Songailaitės brėž.

Fig. 2. The Mantagailiškis manor. A plan of the area excavated in 2014–2015

aplinkoje buvo įveistas sodas, daržai, iškastas šulinys. Apie 1986 m. griaunant šį pastatą, su buldozeriu į vieną vietą buvo sustumdytos nuversto kamino griuvenos, apardyti namo ŠV pusėje buvę laiptai, teritorijoje nustumdytas paviršinis sluoksnis. 2013 m. pradėjus tyrimus, šio namo griuvenų ir šiukšlių sankaupos buvo apaugusios menkaverčiais krūmais bei medžiais.

2015 m. siekta ištirti 2014 m. rastas naujas archeologines struktūras, įvertinti ir patikslinti XVII–XVIII a. stovėjusių rūmų pamatų, rūsių bei kitų struktūrų vertingąsias savybes, numatyti jų pritaikymą, eksponavimą bei saugojimą numatomame rengti 1890 m. statyto gyvenamojo namo atstatymo bei teritorijos sutvarkymo projekte. Iš viso 2015 m. ištirtas apie 320 m^2 plotas (1, 2 pav.). Tyrimai buvo vykdomi naujai atidengtuose plotuose, apie 280 m^2 teritorijoje bei 2014 m. nebaigtose tirti plotų 3, 4, 5, 6 vietose. Keliuko zonoje 2014 m. aptikti rūsio fragmentai, rūsio kraštai pateko į plotus 3, 4, 6. Norint ištirti rūsius, jie atkasti ir tirti plotai 7

3 pav. Mantagailiškio dvaras. XVII a. pabaigos – XIX a. pradžios pastatų fragmentai ir rūsiai iš P.
R. Songailaitės nuotr.

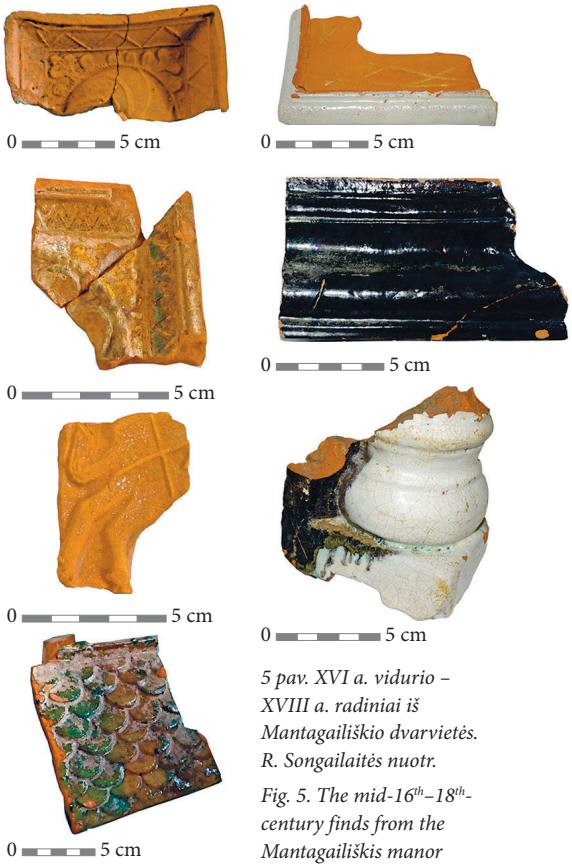
Fig. 3. The Mantagailiškis manor. The late 17th–early 19th-century basements, as seen from the S

4 pav. Mantagailiškio dvaras. XVII a. pabaigos – XIX a. pradžios pastatų fragmentai ir rūsiai iš R.
R. Songailaitės nuotr.

Fig. 4. The Mantagailiškis manor. The late 17th–early 19th-century basements, as seen from the E

(apie 140 m^2) bei plotas 9 (apie 80 m^2). Tikslinant plotų 2 ir 5 ŠV pusėje buvusio 1890 m. pastato laiptų vietas bei verandą, buvo atidengtas plotas 8 ir šurfas 37 (apie 60 m^2). Siekiant įvertinti kultūrinį sluoksnį, lokalizuotos senosios XVI a. II pusės – XIX a. pradžios dvarvietės teritorijoje, ištirti 9 šurfai (29–37, šurfų numeracija tęstinė).

Plote 7 atkasti du XVIII a. datuojami skirtingai įrengti rūsiai (3, 4 pav.). Pirmasis 27 m^2 dydžio *rūsys*, esantis ploto R pusėje, panašu, buvo įrengtas anksčiau (iki XVII a. II pusės), tik vėliau rekonstruotas. Jo grindys grįstos tvirtai ir tvarkingai sudėtais lauko rieduliais ant smėlio sluoksnio. Smėlis užpiltas ant degėsių su pelenais sluoksnio ar ankstesnių grindų. Šio rūsio R pusėje užmūrytas buvęs įėjimas, kurio sienučių fragmentai likę R – išorinėje pusėje. Iki nugriaunant pastatą, kol buvo naudojamas šis rūsys, įėjimas į jį jau buvo užmūrytas, iš lauko pusės užpiltas, ir pateko į XVIII a. pastato vidų. Nuo šio rūsio 6,3 m į V pusę rasta apie 2,5 m pločio mūrinė sienutė su 1,1 m pločio arkinėmis durimis (virš durų buvusios plytos sugriuvusios, matyt, išėmus duris su stakta). Pro čia buvo patenkama į antrą *rūsį* (14,5 m^2), kurio ilgis taip pat 6,3 m, plotis – 2,3 m. Rūsio V pusėje buvęs praėjimas. Rūsys mūrytas iš kalkakmenio plokščių ir akmenų. Jį įrengiant galėjo būti panaudoti XVII a. II pusės stovėjusio pastato P pusės pamatai. Rūsio P sienos išorinėje pusėje fiksuotas apie 35 cm storio XVII a. I pusės kultūrinis sluoksnis su heraldinių koklių fragmentais, kuriuose yra data „1645“. Rūsys buvęs XVIII a. pastato P pusėje, virš rūsio ŠR bei ŠV sienų buvusios krosnys, kurių koklių duženos su moliu ar net sveikais kokliais buvo suverstos į rūsį. Rūsys buvo užverčiamas ir aplinkoje buvusiais molio ir griuvenų sluoksniais. Apatiniuose rūsių sluoksniuose

5 pav. XVI a. vidurio – XVIII a. radiniai iš Mantagailiškio dvarvietės. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 5. The mid-16th–18th-century finds from the Mantagailiškis manor

rasta XVIII–XIX a. pradžia datuojamų baltai glazūruotų karūninių koklių ir koklių juostelių, plokščiųjų bei karnizinių juodai glazūruotų koklių, puoštų stilizuotu augaliniu bei geometriniu ornamentu. Tarp rūsio griuvenų rastos kelios XVIII a. I pusės monetos (dengos).

Tirtame ***plote 8*** apie 60 m^2 teritorijoje buvo atidengti XIX a. pabaigos laiptai, rasta XIX a. ūkinė duobė bei 2x0,8 m pločio, iki 15 cm storio vientisas molio sluoksnis su XVI a. vidurio – II pusės koklių fragmentais: neglazūruoto ir žaliai glazūruotų kvadratinių (sieninių) koklių, puoštų rozete, kvadratinio (sieninio)

koklio su žirgu, „jojančiu į R pusę“, bei karnizinio žaliai glazūruoto koklio, puošto žvynų ornamentu ir įgaubtu voleliu (5 pav.). Šio sluoksnio radimas dar paankstino Mantagailiškio dvaro įkūrimą, kuris siejamas su dvaro savininku Montigaila. Šurfais 30–36 (kiekvienas iki 3 m^2 dydžio) buvo patikrinta senojo dvaro teritorija. Ankstyvojo dvaro laikotarpio radinių, smulkių koklių fragmentų rasta šurfe 32 1–1,3 m gylyje ant įžemio ir šurfe 34 60–90 cm gylyje tarp permaišytos žemės. Kituose šurfuose (30, 31, 33, 35, 36) fiksuoti permaišyti bei gamtiniai sluoksniai.

Tirtame ***plote 9*** rasti XVII a. I pusės pastato 8 m ilgio, 90 cm pločio buvusių pamatų apatiniai akmenys. Pastato pamatų kampai yra už 2 m, sienos tęsinyje į P ir Š puses. Pastato V siena turėjo būti apie 12 m ilgio. Rastas XVII a. I pusės apie 40 cm storio bei XVIII–XX a. iki 30 cm storio kultūrinis sluoksnis. Viršutiniai dideli akmenys buvo išimti ir tikriausiai panaudoti vėlesnio pastato statybai. Plotuose 5 ir 6 tyrinėta tik prie 1890 m. statyto pastato pamatų bei kontrolinių sienelių, siekiant užfiksuoti pjūvius. Planuojama plotuose 5 ir 6 esamas archeologines struktūras eksponuoti, nes šioje dalyje statant Holsteno namą mažiausiai perkasinėta. Pagal plotuose 2, 3, 4, 7, 9 rastų pamatų fragmentų išsidėstymą panašu, kad plotuose 5 ir 6 dar turėtų būti išlikusių rūsių ar įėjimas į jau rastą antrą rūsį. Kol nebus priimtas sprendimas dėl archeologinių struktūrų išsaugojimo ir eksponavimo, minėti plotai nebus tiriami.

Mantagailiškis Manor

In 2015, the excavations (a total of 320 m^2) continued on the NW side of Mantagailiškis Manor, which was the site of the late 16th–19th-century old manor that belonged to the Montigaila and Kuševelevskis families (Figs. 1, 2). The Holsten family started a reconstruction of the manor in the second half of the 19th century. During the reconstruction, a new mansion and farm buildings were built on the E side. During the excavation, two late 17th–early 19th-century basements belonging to the old dwelling, one 27 m^2 and the other 14.5 m^2, were found (Figs. 3, 4). For 150 years, the demolished building site with the two filled basements had been in the vicinity of the road laid during the manor's reconstruction. Fragments of mid-16th–18th-century cultural layers and finds were discovered (Fig. 5). The manor's current owners would like to display part of the building's 17th–19th-century foundations after the grounds have been put in order.

Roma Songailaitė

Nemunėlio Radviliškio dvarvietė

2015 m. lapkričio mėnesį vyko žvalgomieji tyrimai žemės sklype 180–3 (kadastro nr. 3638/0001:0104) Parupės kaime (Biržų r., Nemunėlio Radviliškio sen.). Pretekstas tyrimams buvo sklypo savininkų I. B. Timukienės ir E. Timuko kreipimasis dėl archeologinių tyrimų jų žemės sklype, nes ariamoje žemėje jie dažnai randa plytų, molinių indų bei koklių šukių. Sklypas dar tarybiniu laikotarpiu suformuotas buvusio Nemunėlio Radviliškio dvaro teritorijoje. Dvarvietė kartografuota 1983 m., 1989–1991 m. dvarų surašymo metu į laikiną apskaitą neįtraukta, o vėliau dėl neišlikusio komplekso į kultūros vertybių registrą jos įtraukti nebuvo pagrindo. Žinoma, kad dvaras minimas jau XVI a. pabaigoje, jis formavosi kaip viena iš Biržų kunigaikštystės Radvilų valdų. XIX a. pradžioje dvaras perėjo grafų